

antigament, / ans que fossets crestiana, / havia gran uniment / en la vostra gent pagana, / en tot lloc feien *ufana* / de la llur dilecció» (NCl. x, 121.13). Molt usat per StVicentF: «tots són òrreus e sùtzeus, per injustícies, pompes, e *ufanes*, e carnalitats» (Sermons I, 131.24), «tot mon temps he despès en peccat, en pompa, en *ufana*» (II, 7.20),² «--- ésser humil sens *ufana* ---» (III, 192.30), «--- no tenie *ufana* ne vanitat ---» (III, 273.26). Altres exs. en JRoig, «Si 't paren belles / ab tal *ufanes*, / no té n'enganes; / leva'ls les robes, / mira què hi trobes» (Spill, 10028) i en el Curial, «Boca de Far vench ab los seus, ab tanta *ufana* que no és en dir» (NCl. I, 176.14). El DAg. cita aquest ex. d'una cançó popular recollida a Puigcerdà, «treu-te les *ufanes*, pose't com a viuda», i dóna de l'any 1750, del glossador mall. Tià de la Real: «Molts de vestits se venian de les *ufanas* passadas».

Els diccionaris del S. XVII com el de P. Torra i el de Lacavalleria no inclouen aquest mot, però sí el Belv. (1805) i Lab. (1840), si bé només en la segona acc. de 'esponera, exuberància', aplicada a les plantes i sembrats. Lab. (1840) dóna a més l'acc. metafòrica de 'abundància i aflluència de paraules', i les frases *criar o fer molta ufana* 'criar-se els arbres i sembrats amb molt orgull i frondositat' i el refrany *molta ufana i poca llana*, variant de *molta ufana i poca grana* (AlcM). El diccionari mallorquí de Figuera (1840) duu encara *ufana* amb el sentit de 'ostentació, presunció, vanagloria'. Avui *ufana* en aquesta acc. és d'ús literari.

En canvi, l'acc. de 'esponera, exuberància', ja documentada en Belv. (1805) i Lab. (1840), té plena vitalitat, amb els derivats de *ufanor*, *ufanós*, *ufanera*, en el dialecte central i balear. AlcM en duu exemples d'escriptors com Verdager (Al. VII, 22d, 1867), Miquel Llor i els mallorquins P. Orlandis, Ll. Riber, i el dóna com a usual a Emp., Garrotxa, Solsona, Cardona, Camp de Tarr., Maestrat, Mall. i Men.

A Mall. *ufana* ha pres, a més a més, el sentit de 'fonteta natural que brolla de la terra en temps de molta pluja', el qual AlcM registra a Pollença i Manacor; aquest diccionari cita, a més, el següent ex. de la revista *Ignorància* (c. 1880), «Ets aubellons de dins es comellars s'esclaten amb *ufanes*», i la variant *eufana* de les *Rondaies* d'AMAlcover, «S'aygo qui brolla d'una *eufana*», i encara un altre ex. de Ll. Riber. JCor. registra a Binissalem *Font d'Ufana*, nom que s'esmenta en el DAmén. (1858), I, 253a. Primer s'hauria dit *font d'ufana* de les que brollen o s'esclaten amb *ufanor* en temps de pluja abundant, i d'on després *ufana* de la font d'aquesta classe. Aquest ús mall. reapareix a Tàrbena (La Marina): JCor. hi va anotar *S'Ufana Gran*, nom donat a un gran ullal que raja quan plou; com és ben sabut aquesta vila va ser poblada pels mallorquins en el S. XVII en expulsar els moriscos. El mot ha tingut fins i tot el valor d'adjectiu: JCor. registra a Campanet (Mall.) *font ufanas*, nom que apareix en el mapa de Mascaró com *Ses Fonts Ufanés*. No dubtem que aquest ús adjectiu ha originat en la construcció *font d'ufana*.

L'acc. de 'esponera, exuberància' és el desplegament

semàntic natural de la noció de 'ostentació, pompa', aplicada a les plantes o a les coses que creixen. De fet, podia ser coetània amb la primera acc. i fins i tot anterior. En tot cas, és clar que *ufana* ha estat, des d'un principi, mot del llenguatge comú, emprat tant pel ciutadà o escriptor savi com pel pagès humil.

En dos escriptors del S. xv compareix l'adj. *ufà*, *ufana*, 'ostentós, satisfet de si mateix'. AlcM (s. v.) en dóna un ex. de Pere Torroella, c. 1460 («E dien molts, si'ls pas deuant, / que so *uffà*») i del Spill, 2327 («la novensana / torna's *ufana*») i 7127 («Quantes ciutats / són dirruïdes / e subvertides / per ser *ufanes*, / pomposes, vanes»). L'aparició primera del mot en el Spill, com ho nota JCor. (DCEC/DECH v, 710a29ss.), fa sospitar que fos un manlleu del castellà més que més perquè en aquest text es troben alguns castellanismes, i encara més JRoig emprà algun cop *loçana* (v. 1875), castellanisme evident. És ben sabut també que Pere Torroella solia cultivar poesia també en castellà. JCor. (l. c.) fa constar que tampoc en occità no va existir un adjectiu paral·lel al castellà *ufano*. L'adj. *ufà*, *-ana* apareix també en alguns escriptors moderns, però sense dubte com a calc del castellà;³ recordem que la condemna de Fabra i IEC ha estat constant.

En occità antic *ufana* 'ostentació, arrogància, vanitat, fanfarroneria' té encara més vitalitat que a Catalunya: com fa constar JCor (DCEC/DECH v, 709a 6ss.) frases com *ses ufana, non es ufana, semblar ufana, amar per ufana, tener ad ufana*, són tan freqüents en els trobadors que constitueixen lloc comú d'aquesta poesia; endemés, aquest mot i els seus nombrosos derivats (*ufanaria, ufanesca, ufanier, ufaut*) ja es troben en els trobadors més antics com Marcabru, Giraut de Bornelh, Raimbaut d'Aurenga o Arnaut Daniel. Avui continuen en la forma d'*ufano* f. i els derivats *ufanous, oufanous, ufanousamen* (Mistral, TdF s. v.).

En castellà es documenta *ufana* 'ostentació, pompa', c. 1290, i el derivat *ufania* 'vanitat, supèrbia' ja és en Berceo (que va escriure entre 1230-1250), l'adj. *ufanero* (c. 1270) i *ufano, -na* en J. Ruiz (2.ª quart segle XIV), que esdevé molt usat en els escriptors del Segle d'Or (Cervantes, Góngora etc.), però queda sempre com a mot de regust literari. En la formació d'aquest adjectiu, degué servir de model, en l'opinió de JCor. (DECH v, 708a17) *lozano* de igual sentit i mot més arrelat en aquesta llengua. En portugués antic, segons la documentació de Cortesão, hi ha alguns exs. de *oufana*⁴ (Ss. XIV-XV) i l'adj. *oufano* (1.ª meitat S. XVI), forma que Duarte Nunes de Leão (1606) ja donava com a antiquada, si bé les formes *ufano* i *ufania* són freqüents en autors des del començ del segle XVII. Segons tots indicis és vocable poc castís en portugués i de fet la conservació de la *-n-* pot ser-ne un altre testimoni. Altrament, JCor. accepta i fins afirma que el cast. ant. *ufana*, mot menys freqüent i arrelat que en occità i en català, i de to literari, sigui com a substantiu o en la forma d'adjectiu *ufano* enfront de *lozania* i *lozano*, i a més enfront del cat. *ufana*, molt probablement és un manlleu de l'occità, pres a través de la poesia trobadoresca que, com és ben sabut, en el